

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

3. oktoober 2019*

Eelotsusetaotlus – Direktiiv 93/13/EMÜ – Tarbijalepingud – Ebaõiglased tingimused – Välisvaluutaga indekseeritud hüpoteeklaen – Valuutade vahetuskursi kindlaks määramist käsitlev lepingutingimus – Lepingutingimuse ebaõigluse tuvastamise tagajärjed – Kohtu õigus kõrvaldada ebaõiglased tingimused, kasutades tsiviilõiguse üldsätteid – Tarbija huvi hindamine – Lepingu kehtima jäämine ilma ebaõiglaste tingimusteta

Kohtuasjas C-260/18,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Sąd Okręgowy w Warszawie (Varssavi ringkonnakohus, Poola) 26. veebruari 2018. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 16. aprillil 2018, menetluses

Kamil Dziubak,

Justyna Dziubak

versus

Raiffeisen Bank International AG, prowadzący działalność w Polsce w formie oddziału pod nazwą Raiffeisen Bank International AG Oddział w Polsce, varem Raiffeisen Bank Polska SA,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja president A. Prechal (ettekandja), kohtunikud F. Biltgen, J. Malenovský, C. G. Fernlund ja L. S. Rossi,

kohtujurist: G. Pitruzzella,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- K. ja J. Dziubak, esindaja: *adwokat* A. Plejewska,
- Raiffeisen Bank International AG, varem Raiffeisen Bank Polska SA, esindajad: *radca prawny* M. Bakuła ja *radca prawny* I. Stolarski ning *adwokat* R. Cebeliński,
- Poola valitsus, esindaja: B. Majczyna,

* Kohtumenetluse keel: poola.

- Ühendkuningriigi valitsus, esindaja: S. Brandon, keda abistas *barrister* A. Howard,
 - Euroopa Komisjon, esindajad: N. Ruiz García ja M. Siekierzyńska,
- olles 14. mai 2019. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,
- on teinud järgmise

otsuse

- 1 Käesolev eelotsusetaotlus käsitleb seda, kuidas tõlgendada nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288) artikli 1 lõiget 2, artiklit 4, artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1.
- 2 Eelotsusetaotlus on esitatud ühelt poolt Kamil Dziubaki ja Justyna Dziubaki (edaspidi „laenuvõtjad“) ja teiselt poolt Raiffeisen Bank International AG, varem Raiffeisen Bank Polska SA (edaspidi „Raiffeisen“) vahelises kohtumenetluses, mis puudutab välisvaluutaga indekseeritud hüpoteeklaenu lepingus sisalduva indekseerimismehhanismi puudutava tingimuse väidetavat ebaõiglast laadi.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

- 3 Direktiivi 93/13 põhjenduses 13 on märgitud:

„eeldatakse, et liikmesriikide [õigus- või haldusnormid], millega vahetult või kaudselt määratakse kindlaks tarbijalepingute tingimused, ei sisalda ebaõiglasi tingimusi; seetõttu tundub, et käesoleva direktiiviga ei ole vaja reguleerida tingimusi, mis tulenevad kohustuslikest [õigus- või haldusnormidest] või rahvusvahelistest konventsioonidest, millega liikmesriigid või ühendus on ühinenud; sõnastus „kohustuslikud [õigus- või haldusnormid]“ artikli 1 lõikes 2 hõlmab ka lepinguosaliste suhtes seadusega ette nähtud korras kohaldatavaid eeskirju, kui ei ole kokku lepitud teisiti“. [Mõiste „põhikirjasätted või õigusnormid“ asemel on edaspidi kasutatud täpsemat vastet „õigus- ja haldusnormid“.]

- 4 Selle direktiivi artikli 1 lõikes 2 on ette nähtud:

„Lepingutingimused, mis põhinevad kohustuslikel [õigusnormidel või haldusnormidel] ning nende rahvusvaheliste konventsioonide sätetel või põhimõtetel, millega liikmesriigid või ühendus on ühinenud, eelkõige transpordi valdkonnas, ei kuulu käesoleva direktiivi reguleerimisalasse.“

- 5 Nimetatud direktiivi artiklis 4 on sätestatud:

„1. Ilma et see piiraks artikli 7 kohaldamist, võetakse lepingutingimuse hindamisel arvesse lepingu sõlmimise objektiks oleva kauba või teenuse laad ning viidatakse lepingu sõlmimisel kõigile sellega kaasnevatele asjaoludele ning kõigile teistele kõnealuse või muu lepingu tingimustele, millest see sõltub.

2. Tingimuste õiglase või ebaõiglase iseloomu hindamine ei ole seotud lepingu põhiobjekti mõiste [ega] hinna ja tasu [sobivusega vastusooritusena pakutavate teenuste või kauba eest], kui kõnealused tingimused on koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles“. [Täpsustatud sõnastus]

- 6 Direktiivi 93/13 artikli 6 lõikes 1 on sätestatud:

„Liikmesriigid sätestavad, et ebaõiglased tingimused lepingus, mille müüja või teenuste osutaja on [...] tarbijaga sõlminud, ei ole [liikmesriigi õigusaktides sätestatud tingimustel] tarbijale siduvad ning [et leping jääb muus osas pooltele siduvaks, kui see saab kehtida ka ilma ebaõiglaste tingimusteta]“.
[Täpsustatud sõnastus]

- 7 Direktiivi artikli 7 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Liikmesriigid tagavad, et tarbijate ja konkurentide huvides oleksid olemas piisavad ja tõhusad vahendid, et lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes, mis müüjad või teenuste osutajad tarbijatega sõlmivad.“

Poola õigus

- 8 Tsiviilseadustiku (Kodeks cywilny) artiklis 56 on sätestatud:

„Õigustoiming toob lisaks selles väljendatud tagajärgedele kaasa ka tagajärjed, mis tulenevad õigusnormidest, headest kommetest ja tavadest.“

- 9 Tsiviilseadustiku artikkel 65 sätestab:

„1. Tahteavaldust tuleb tõlgendada kooskõlas heade kommete ja väljakujunenud tavadega, võttes arvesse asjaolusid, mille juures neid väljendati.

2. Lepingu sõnasõnalise tähenduse asemel tuleb sellest otsida poolte ühist tahet ja taotletud eesmärki.“

- 10 Tsiviilseadustiku artikkel 353¹ on sõnastatud järgmiselt:

„Lepingu pooled võivad luua õigussuhte oma äranägemise järgi eeldusel, et lepingu sisu ega eesmärk ei ole vastuolus suhte olemuse (laadi), õigusnormide ega heade kommetega.“

- 11 Tsiviilseadustiku artiklis 354 on sätestatud:

„1. Võlgnik peab täitma oma kohustuse vastavalt selle sisule ja viisil, mis vastab selle ühiskondlik-majanduslikule eesmärgile ja headele kommetele, ning kui neid on, siis ka selle valdkonna tavadele.

2. Sama moodi peab oma kohustuste täitmisel toimima võlausaldaja.“

- 12 Tsiviilseadustiku artiklis 385¹ on sätestatud:

„1. Tarbijalepingu tingimused, mida ei ole eraldi kokku lepitud, ei ole tarbijale siduvad, kui need kujundavad tarbija õigusi ja kohustusi viisil, mis on vastuolus heade kommetega ja kahjustavad tõsiselt tarbija huve (keelatud lepingutingimused). See ei kehti tingimuste suhtes, mis puudutavad poolte põhisooritusi, eelkõige hinda või tasu, kui need on sõnastatud üheti mõistetavalt.

2. Kui mõni lepingutingimus ei ole lõike 1 kohaselt tarbijale siduv, jääb leping muus osas pooltele siduvaks.

3. Tarbijalepingu tingimused, milles ei ole eraldi kokku lepitud, on need, mille sisu ei saanud tarbija tegelikult mõjutada. Eelkõige on need lepingutingimused, mis sisalduvad teise lepingupoole koostatud lepingu tüüpvormis.

[...]“.

13 Tsiviilseadustiku artikkel 385² sätestab:

„Lepingutingimuste vastavust headele kommetele hinnatakse lepingu sõlmimise hetke seisuga, võttes arvesse lepingu sisu, selle sõlmimise tingimusi ning arvestades muude lepingutega, mis on kõnealuse lepinguga seotud ja hõlmavad vaatluse all olevat tingimust.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- 14 14. novembril 2008 sõlmisid laenuvõtjad tarbijatena hüpoteeklaenu lepingu Raiffeiseniga. Leping oli väljendatud Poola zlottides (PLN), kuid indekseeritud välisvaluutaga, nimelt Šveitsi frankidega (CHF), ning lepingu kestus oli 480 kuud (40 aastat).
- 15 Nimetatud laenu välisvaluutaga indekseerimise reeglid olid määratud kindlaks Raiffeiseni kasutatud hüpoteeklaenu määruses ja lisatud kõnealusele lepingule.
- 16 Nimetatud määruse § 7 lõikes 4 oli sisuliselt ette nähtud, et põhikohtuasjas käsitletud laen makstakse välja Poola zlottides kursi alusel, mis ei ole madalam kui Poola zloti ja Šveitsi frangi ostukursi vastavalt laenuvahendite väljamaksmise hetkel kehtivale tabelile, ning laenujäägi saldod välisvaluutas (Šveitsi frankides) pidi arvestama selle kursi järgi. Sama määruse § 9 lõikes 2 on sätestatud, et selle laenu igakuised osamaksed on esitatud välisvaluutas (Šveitsi frankides) ja laenu osamakse päeval pidi see maha võetama zlottides peetavalt kontolt müügikursi alusel vastavalt välisvaluuta (Šveitsi frangi) müügikursile, mis on esitatud nimetatud tabelis.
- 17 Põhikohtuasjas käsitletud laenu intressimääraks oli ette nähtud muutuv intressimäär, mis oli määratletud 3 kuu intressimäär CHF LIBOR ja Raiffeiseni marginaali summana.
- 18 Laenuvõtjad esitasid eelotsusetaotluse esitanud kohtule hagi, milles palusid esimese võimalusena tunnistada kõnealune laenuleping kehtetuks, kuna käesoleva kohtuotsuse punktis 16 kirjeldatud indekseerimismehhanismi puudutavad tingimused olid väidetavalt ebaõiglased. Sellega seoses väitsid nad, et need tingimused on õigusvastased, sest võimaldavad Raiffeisenil määrata vahetuskurssi vabalt ja meelevaldselt. Seetõttu määrab see pank ühepoolset kindlaks laenujäägi suuruse Šveitsi frankides ning osamaksete summa, mis on esitatud Poola zlottides. Kui need tingimused lepingust kustutatakse, oleks võimatu määrata kindlaks õiget intressimäära, nii et leping ei saa edasi kehtima jääda.
- 19 Teise võimalusena kinnitavad nad, et kõnealust laenulepingut on võimalik täita ilma nende tingimusteta, lähtudes Poola zlottides määratletud laenusummast ja kohaldades selles lepingus määratud intressimäära, mis põhineb LIBORi viitemääral ja panga tavapärasel marginaalil.
- 20 Raiffeisen ei ole nõus, et kõnealused tingimused on ebaõiglased, ning väidab, et pärast nende võimalikku lepingust kustutamist jäävad kõnealused laenulepingu muud tingimused pooltele siduvaks. Kustutatud lepingutingimuste asemel ja kuna puuduvad dispositiivsed normid, mis sätestaks vahetuskursi määratlemise viisi, tuleks kohaldada tsiviilseadustiku artiklites 56, 65 ja 354 sätestatud üldpõhimõtteid.
- 21 Pank vaidleb ühtlasi vastu ka sellele, et nimetatud tingimuste kustutamise tulemusel oleks kõnealust laenulepingut võimalik täita kui Poola zlottides väljendatud laenu, kohaldades sellele LIBORi põhjal määratud intressimäära. Poola zlootidele ette nähtud kõrgema intressimäära WIBOR asemel hoopis CHF LIBORi kasutamine, nagu pooled olid kokku leppinud, tähendas panga sõnul üksnes seda, et kaasati indekseerimismehhanism, mis on sätestatud kõnealustes tingimustes.

- 22 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et välisvaluutaga indekseeritud laenulepingud, nagu kõnealune leping, on praktikas välja arendatud. Sellise laenulepingu mõiste lisati Poola õigusnormidesse alles 2011. aastal, kusjuures piirduti üksnes kohustusega määratleda lepingus konkreetsed eeskirjad, mis määravad eelkõige ära vahetusmehhanismi.
- 23 Ta täpsustab kõnealuses laenulepingus sätestatud tingimuste kohta, et ta lähtub asjaolust, et need on ebaõiglased ega ole seetõttu laenuvõtjatele siduvad.
- 24 See kohus märgib, et ilma kõnealuste tingimusteta on võimatu vahetuskurssi kindlaks määrata ja niisiis kõnealust laenulepingut täita. Sellega seoses küsib ta esmalt – viidates 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsusele Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) –, kas juhul, kui selle lepingu tühistamine on tarbijale ebasoodne, on lubatud nimetatud lepingus olevat lünka ületada riigisiseste sätetega, mis ei ole dispositiivsed, vaid üldist laadi, ja mis viitavad headele kommetele ja tavale, nagu need, mis on sätestatud tsiviilseadustiku artiklites 56 ja 354. On võimalik, et need head kombed ja tavad võimaldavad järeldada, et kohaldatav vahetuskurss on see, mida kohaldab Raiffeisen, nagu tuleneb vaidlustatud tingimustest, just nagu eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul võib samuti olla võimalik, et see on turul kehtiv vahetuskurss või keskpanga kehtestatud vahetuskurss.
- 25 Kui vastus sellele küsimusele on eitav, küsib nimetatud kohus ühtlasi, kas juhul, kui kohus järeldab, et lepingu tühistamine tooks tarbijale kaasa ebasoodsad tagajärjed, võib ta jätta ebaõiglase tingimuse lepingus kehtima, ehkki tarbija ei väljendanud oma tahet olla sellega seotud.
- 26 Eelotsusetaotluse esitanud kohus täheldab seejärel, et tuvastamaks, kas lepingu tühistamine toob tarbijale kaasa ebasoodsad tagajärjed, on vajalik määratleda nende tagajärgede hindamise kriteeriumid ja eelkõige hetk, mille seisuga neid tagajärgi tuleb hinnata. Eelotsusetaotluse esitanud kohus küsib samuti, kas ta võib kõnealuse lepingu tühistamisega tekkinud tagajärgi hinnata tarbija tahte vastaselt, st kui tarbija võib vaielda vastu sellele, et lepingut täiendatakse, või sellele, et selle täitmise viis määratakse kindlaks üldistes tingimustes sisalduvate eeskirjade põhjal, kui vastupidi tarbija seisukohale leiab nimetatud kohus, et tarbija suhtes võib olla soodsam lepingut täiendada, mitte aga see tühistada.
- 27 Eelotsusetaotluse esitanud kohus küsib lõpuks, kuidas tõlgendada direktiivi 93/13 artikli 6 lõikes 1 esinevat väljendit „[kui see saab kehtida ka ilma ebaõiglaste tingimusteta]“. Nimetatud kohus märgib, et põhikohtuasjas käsitletud laenulepingu kehtima jätmise muudetud kujul, nagu on kirjeldatud käesoleva kohtuotsuse punktis 19, isegi kui see kehtima jätmise ei ole objektiivselt võimatu, võib minna vastuollu Poola õiguses kehtestatud üldpõhimõtetega, mis piiravad lepinguvabadust, ja eelkõige tsiviilseadustiku artikliga 353¹, kuna on väljaspool kahtlust, et selle laenu indekseerimine on ainus alus CHF LIBORi määral põhineva intressimäära kasutamisele, nagu pooled lepingu sõlmimisel kokku leppisid.
- 28 Neil asjaoludel otsustas Sąd Okręgowy w Warszawie (Varssavi ringkonnakohus, Poola) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:
- „1. Kas [direktiivi 93/13] artikli 1 lõiget 2 ja artikli 6 lõiget 1 saab tõlgendada nii, et kui lepingu teatavad tingimused, milles käsitletakse poolte soorituste täitmise viisi (nende suurust), tunnistatakse ebaõiglasteks ja tarbija jaoks oleks kogu lepingu tühistamine ebasoodne, on võimalik täita lepingus olevad lüngad, tuginedes dispositiivse õigusnormi asemel, millega nähakse ette ebaõiglase tingimuse ühetähenduslik asendamine, riigisisestele õigusnormidele, millega nähakse ette lepingu sisus määratletud õigustoimingu tagajärgede täiendamine võrdsuse põhimõttest (sotsiaalsetest normidest) või väljakujunenud tavadest tulenevate tagajärgedega?
2. Kas hinnates kogu lepingu tühistamise mõju tarbijale, tuleb arvesse võtta asjaolusid, mis eksisteerisid lepingu sõlmimise hetkel, või asjaolusid, mis eksisteerisid hetkel, kui poolte vahel tekkis vaidlus kõnealuse tingimuse kehtivuse üle (tarbija viide tingimuse ebaõiglusele), ja kui oluliseks tuleb pidada arvamust, mida tarbija sellise vaidluse käigus avaldab?

3. Kas on võimalik jätta kehtima tingimused, mis direktiivi [93/13] kohaselt on ebaõiglased lepingutingimused, kui vaidluse lahendamise ajal ilmneb, et selline lahendus oleks tarbija jaoks objektiivselt kasulik?
4. Kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 alusel võib poolte soorituste täitmise viisi ja suurust käsitlevate lepingutingimuste ebaõiglaseks tunnistamine viia olukorrani, kus lepingu sisu alusel tekkinud õiguslik suhe lepingupoolte vahel muutub pärast ebaõiglaste lepingutingimuste tagajärgede väljajätmist poolte peamiste kohustuste osas poolte algsest kavatsusest erinevaks. Eelkõige, kas ühe lepingutingimuse ebaõiglaseks tunnistamine tähendab, et edasi võib kohaldada teisi lepingutingimusi, mis piiritlevad tarbija põhikohustuse ja mille kohta ei ole väidetud, et need oleksid ebaõiglased, ning mille kokkulepitud vorm (nende lisamine lepingusse) oli lahutamatult seotud tingimusega, mille tarbija on vaidlustanud?“

Menetlus Euroopa Kohtus

- 29 Raiffeisen esitas 24. juunil 2019 Euroopa Kohtu kantseleisse saabunud menetlusedokumendiga taotluse menetluse suulise osa uuendamiseks. Ta esitas 4. septembril 2019 Euroopa Kohtu kantseleisse saabunud menetlusedokumendiga põhjendused, mis on aluseks tema suulise osa uuendamise taotlusele.
- 30 Selle taotluse põhjenduseks väidab Raiffeisen sisuliselt, et kohtujurist on oma ettepanekus ekslikult eeldanud esmalt, et Poola õiguses ei ole ühtegi dispositiivset õigusnormi, mis otseselt määratleb vääringuvahetuse eeskirjad, ehkki selline norm on lisatud tsiviilseadustiku artikli 358 lõikesse 2; seejärel väidab ta, et liikmesriigi kohus peab lepingu „kujundama“ ja lepingu sisu kindlaksmääramisel läbi viima „tõlgendamise või loomise“, ehkki Poolas kehtiva praktika kohaselt kohaldatakse keskpanga keskmist vahetuskurssi; ja lõpuks, et laenulepingu tühistamise põhimõtteline tagajärg on see, et laenujääk muutub viivitamatult tagasinõutavaks, samas kui Poola õiguses on ette nähtud teist tüüpi tagajärjed sellise lepingu tühistamisele, mis on tarbijale oluliselt koormavamad. See pool väidab ühtlasi, et kui vastavalt kohtujuristi ettepaneku punktis 41 väidetule nõustutaks sellega, et Šveitsi frankide põhjal indekseeritud laenulepingut nagu põhikohtuasjas käsitusel saab muuta lepinguks, mis ei oleks enam selle välisvaluutaga indekseeritud, jäädes samas seotuks nimetatud valuutaga seotud intressimääraga, siis tooks see Poola pangandussektorile kaasa ebaproportsionaalsed negatiivsed tagajärjed.
- 31 Euroopa Kohtu kodukorra artikli 83 kohaselt võib kohus igal ajal, olles ära kuulanud kohtujuristi, uuendada menetluse suulist osa, eelkõige kui ta leiab, et tal ei ole piisavalt teavet või kui pool on pärast selle osa lõpetamist esitanud uue asjaolu, millel on otsustav tähtsus Euroopa Kohtu lahendile, või kui asja lahendamisel tuleks tugineda argumendile, mille üle pooled või Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artiklis 23 nimetatud huvitatud isikud ei ole vaieldud.
- 32 Euroopa Kohus leiab käesolevas asjas pärast kohtujuristi ärakuulamist, et tal on kogu vajalik informatsioon kohtuotsuse tegemiseks. Ta märgib sellega seoses, et Raiffeiseni esitatud asjaolud ei kujuta endast uusi asjaolusid, millel on otsustav tähtsus Euroopa Kohtu lahendile kodukorra artikli 83 tähenduses. Nimelt võiksid need asjaolud puutuda asjasse seoses otsusega, mille peab tegema eelotsusetaotluse esitanud kohus, sest need puudutavad Poola õiguse tõlgendamist. Siiski ei puutu need asjasse seoses selle kohtu esitatud küsimustele antavate vastustega. Lisaks on lepingu muutmise ebaproportsionaalset laadi puudutavad asjaolud, nagu Raiffeisen on neid kirjeldanud, arendanud edasi üksnes selle panga poolt juba esitatud kirjalikke märkusi.
- 33 Neil asjaoludel ei ole menetluse suulise osa uuendamiseks alust.

Eelotsuse küsimuste analüüs

Neljas küsimus

- 34 Neljanda küsimusega, millele tuleb esimesena vastata, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus olukord, kui liikmesriigi kohus, kes on tuvastanud teatavad ebaõiglasel tingimused välisvaluutaga indekseeritud laenulepingus, millega kaasneb intressimäär, mis on otseselt seotud kõnealuse välisvaluuta pankadevahelise määraga, järeldab riigisisese õiguse alusel, et kõnealune leping ei saa ilma nende tingimusteta kehtima jääda, kuna nende kustutamine muudaks nimetatud lepingu põhiobjekti.
- 35 Sellega seoses ilmneb eelotsusetaotlusest, et lepingutingimused, mille laenuvõtjad on vaidlustanud, käsitlevad põhikohtuasjas käsitletud laenu indekseerimismehhanismi, kusjuures see indekseerimine toimub nii, et laenuvõtjad peavad kandma kulud, mis on seotud erinevusega asjaomase vääringu ostukursi vahel, mida kasutati laenuvahendite väljamaksmisel, ja selle vääringu müügikursi vahel, mida kasutati igakuiste osamaksete jaoks. Eelotsusetaotluse esitanud kohus järeldas, et need tingimused on ebaõiglasel, ning küsib, kas on võimalik põhikohtuasjas käsitletud laenuleping kehtima jätta ilma nende tingimusteta, kuivõrd selle lepingu täitmine ilma valitud indekseerimismehhanismiga tähendaks teist tüüpi lepingu täitmist võrreldes sellega, mille pooled sõlmisid.
- 36 Nimelt leiab see kohus, et põhikohtuasjas käsitletud laenuleping ei oleks enam nimetatud välisvaluutaga indekseeritud, samas kui intressimäär jääks tuginema sama välisvaluuta madalamale määrale. Selline muudatus, mis puudutab nimetatud lepingu põhiobjekti, võib minna vastuollu Poola õiguses kehtestatud üldpõhimõtetega, mis piiravad lepinguvabadust, ja eelkõige tsiviilseadustiku artikliga 353¹.
- 37 Olgu sellega seoses märgitud, et direktiiviga 93/13 loodud kaitsesüsteem lähtub ideest, et tarbija on suhtes müüja või teenuste osutajaga nõrgemal läbirääkimispositsioonil ja tal on vähem teavet, mis viib selleni, et tarbija nõustub müüja või teenuste osutaja eelnevalt väljatöötatud tingimustega, ilma et tal oleks võimalik mõjutada nende sisu. Võttes arvesse sellist nõrgemat positsiooni, seab kõnealune direktiiv liikmesriikidele kohustuse näha ette mehhanism, mis tagaks, et kõiki lepingutingimusi, mille suhtes ei ole eraldi kokku lepitud, saaks kontrollida, et hinnata nende võimalikku ebaõiglust (vt selle kohta 26. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, punktid 49 ja 50).
- 38 Selles kontekstis on direktiivi 93/13 artikli 6 lõikes 1 sätestatud, et ebaõiglasel tingimused lepingus, mille müüja või teenuste osutaja on tarbijaga sõlminud, ei ole liikmesriigi õigusaktides sätestatud tingimustel tarbijale siduvad ning et leping jääb muus osas pooltele siduvaks, kui see saab kehtida ka ilma ebaõiglaste tingimusteta.
- 39 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on selle sätte ja eelkõige selle lause teise osa eesmärk asendada lepinguga loodud formaalne tasakaal lepingupoolte õiguste ja kohustuste vahel tegeliku tasakaaluga, mis taastab nendevahelise võrdsuse, mitte aga tühistada kõik ebaõiglasi tingimusi sisaldavad lepingud, arvestades, et leping peab jääma põhimõtteliselt kehtima ilma ühegi muu muudatuseta peale selle, mis tuleneb ebaõiglaste lepingutingimuste kustutamisest. Kui viimati nimetatud tingimus on täidetud, võib kõnealune leping direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 kohaselt kehtima jääda, kuivõrd riigisisese õiguse kohaselt selline kehtima jäämine ilma ebaõiglaste tingimusteta on õiguslikult võimalik; see tuleb aga kindlaks määrata objektiivse lähenemise teel (vt selle kohta 14. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, punktid 40 ja 51, ning 26. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, punkt 57).
- 40 Sellest tuleneb, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 teine lauseosa ei sätesta ise kriteeriume, mis reguleerivad võimalust, et leping jääb kehtima ilma ebaõiglaste tingimusteta, vaid jätab liikmesriigi õiguskorrale ülesande kehtestada need kriteeriumid liidu õigust järgides, nagu märkis ka sisuliselt

kohtujurist oma ettepaneku punktis 54. Niisiis tuleb põhimõtteliselt liikmesriigi õiguses sätestatud kriteeriumide alusel analüüsida konkreetses olukorras võimalust jätta kehtima leping, mille teatud tingimused tunnistati tühisteks.

- 41 Mis puudutab liidu õiguses kehtestatud piire, mida liikmesriigi õigus peab selles kontekstis järgima, siis tuleb eeskätt täpsustada, et kooskõlas käesoleva kohtuotsuse punktis 39 osutatud objektiivse lähenemisega ei ole lubatud, et ühe lepingupoole olukord oleks liikmesriigi õiguse alusel määrav kriteerium, mis otsustaks lepingu tuleviku (vt selle kohta 15. märtsi 2012. aasta kohtuotsus Pereničová ja Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, punkt 32).
- 42 Näib, et põhikohtuasjas ei välista eelotsusetaotluse esitanud kohus seda, et kursside erinevust puudutavate lepingutingimuste kõrvaldamise järel võiks põhikohtuasjas käsitletud laenuleping põhimõtteliselt jääda kehtima muudetud kujul, nagu on kirjeldatud käesoleva kohtuotsuse punktis 36, kuid ta kahtleb siiski, kas tema riigisisene õigus annab talle õiguse seda lepingut sel viisil muuta.
- 43 Käesoleva kohtuotsuse punktides 40 ja 41 käsitletust ilmneb, et kui liikmesriigi kohus leiab, et tema riigisisese õiguse asjasse puutuvate sätete kohaselt ei ole võimalik lepingut ilma selles sisalduvate ebaõiglaste tingimusteta kehtima jätta, siis ei ole direktiivi 93/13 artikli 6 lõikega 1 põhimõtteliselt vastuolus, kui leping tunnistatakse kehtetuks.
- 44 See on veelgi enam nii sellises olukorras nagu põhikohtuasjas, kuna eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud andmetest, mis on kokku võetud käesoleva kohtuotsuse punktides 35 ja 36, ilmneb, et laenuvõtjate vaidlustatud lepingutingimuste tühistamise tagajärjel ei kustutataks mitte üksnes indekseerimismehhanism ja kursivahe, vaid see viiks kaudselt ka valuutariski kadumiseni, mis on otseselt seotud põhikohtuasjas käsitletud lepingu välisvaluutaga indekseerimisega. Euroopa Kohus on juba leidnud, et valuutariski käsitlevad tingimused määratlevad sellise laenulepingu põhiobjekti nagu põhikohtuasjas käsitleti, nii et objektiivne võimalus jätta põhikohtuasjas käsitletud laenuleping kehtima näib neil asjaoludel ebakindel (vt selle kohta 14. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, punktid 48 ja 52 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 45 Eelnevaid kaalutlusi arvestades tuleb neljandale küsimusele vastata, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus olukord, kui liikmesriigi kohus, kes on tuvastanud teatavad ebaõiglaste tingimused välisvaluutaga indekseeritud laenulepingus, millega kaasneb intressimäär, mis on otseselt seotud kõnealuse välisvaluuta pankadevahelise määraga, järeldeb riigisisese õiguse alusel, et kõnealune leping ei saa ilma nende tingimusteta kehtima jääda, kuna nende kustutamine muudaks nimetatud lepingu põhiobjekti.

Teine küsimus

- 46 Teise küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et esiteks tuleb tagajärgi tarbija olukorrale, mille toob kaasa lepingu kui terviku tühistamine ja mida on käsitletud 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsuses Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), hinnata nende asjaolude alusel, mis eksisteerisid selle lepingu sõlmimise hetkel, mitte aga asjaolusid, mis eksisteerisid või olid ootuspärased vaidluse tekkimise hetkel; ja et teiseks on selle hindamisel määrav tahe, mida tarbija on selle kohta väljendanud.
- 47 Sellega seoses, nagu tuleneb vastusest neljandale küsimusele, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus järeldeb oma riigisisese õiguse alusel, et asjaomast laenulepingut on võimatu kehtima jätta pärast selles sisalduvate ebaõiglaste tingimuste kustutamist, siis ei saa see leping põhimõtteliselt direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 tähenduses edasi kehtida ning tuleb kehtetuks tunnistada.

- 48 Siiski on Euroopa Kohus järeldanud, et nimetatud artikli 6 lõikega 1 ei ole vastuolus see, kui liikmesriigi kohtul on võimalus asendada ebaõiglane tingimus liikmesriigi õiguse dispositiivse sättega või sättega, mida kohaldatakse lepingu poolte kokkuleppe korral, kuid see võimalus on siiski piiratud olukordadega, kui ebaõiglase tingimuse kustutamine kohustaks kohut tunnistama terve leping kehtetuks, millega tekitataks tarbijale eriti kahjulikud tagajärjed, nii et teda selle tõttu karistataks (vt selle kohta 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsus Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punktid 80–84, ja 26. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, punkt 64).
- 49 Mis puudutab esiteks hetke, kui neid tagajärgi tuleb hinnata, siis tuleb märkida, et niisugune asendamine on täielikult kooskõlas direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 eesmärgiga, milleks on vastavalt käesoleva kohtuotsuse punktis 39 märgitule tarbija kaitsmine, taastades võrdsuse tarbija ja ettevõtja vahel (vt selle kohta 26. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, punkt 57).
- 50 Kuna nimetatud asendamise võimaluse eesmärk on tagada tarbijakaitse rakendamine, säilitades tarbija huvid, kui tekivad võimalikud kahjulikud tagajärjed, mis võivad kaasneda kõnealuse lepingu kui terviku tühistamisega, siis tuleb märkida, et neid tagajärgi tuleb tingimata hinnata nendest asjaoludest lähtuvalt, mis eksisteerivad või olid ootuspärased vaidluse tekkimise hetkel.
- 51 Nimelt on tarbijakaitset võimalik tagada üksnes siis, kui arvesse võetakse tarbija tegelikud ja niisiis praegused huvid, mitte aga huvid, mis tal olid kõnealuse lepingu sõlmimise hetkel, nagu märkis ka sisuliselt kohtujurist oma ettepaneku punktides 62 ja 63. Samal viisil on tagajärjed, mille suhtes tuleb neid huve kaitsta, need, mis tegelikult tekivad vaidluse hetkel eksisteerivatel või ootuspärastel asjaoludel, juhul kui liikmesriigi kohus selle lepingu tühistamiseks tunnistab, mitte aga need tagajärjed, mis tuleneksid lepingu sõlmimise hetkel selle kehtetuks tunnistamisest.
- 52 Seda järeldust ei sea kahtluse alla asjaolu, mille tõi esile Raiffeisen, et direktiivi 93/13 artikli 4 lõige 1 seob lepingutingimuse ebaõiglase laadi hindamise „lepingu sõlmimisel“ kõigi sellega kaasnenud asjaoludega, kuna selle hinnangu eesmärk on põhimõtteliselt erinev hinnangust tagajärgedele, mis tulenevad lepingu kehtetuks tunnistamisest.
- 53 Teiseks, mis puudutab selle kohta väljendatud tarbija tahte omistatavat tähtsust, siis tuleb märkida, et Euroopa Kohus täpsustas seoses liikmesriigi kohtu kohustusega jätta kõrvale, olenevalt olukorrast ka omal algatusel, ebaõiglased lepingutingimused vastavalt direktiivi 93/13 artikli 6 lõikele 1, et sellel kohtul ei ole kohustust jätta kõnealune tingimus kohaldamata, kui tarbija otsustab pärast seda, kui nimetatud kohus on vastavat küsimust selgitanud, mitte tugineda lepingutingimuse ebaõiglusele ning mittesiduvusele, andes nii kõnealuse lepingutingimuse kohaldamiseks vaba ja selge nõusoleku (vt selle kohta 21. veebruari 2013. aasta kohtuotsus Banif Plus Bank, C-472/11, EU:C:2013:88, punktid 23, 27 ja 35 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 54 Niisiis ei muudeta direktiiviga 93/13 kohustuslikuks selles direktiivis tarbijate kasuks kehtestatud kaitsesüsteemi ebaõiglaste tingimuste vastu, mida kasutab ettevõtja. Järelikult ei kohaldata seda süsteemi siis, kui tarbija eelistab sellele mitte tugineda.
- 55 Analoogselt, kuivõrd seda kaitsesüsteemi ebaõiglaste tingimuste vastu ei kohaldata siis, kui tarbija on sellele vastu, peab tarbijal seda enam olema õigus vaielda vastu sellele, et sama süsteemi kohaldataks kaitsmaks teda kahjulike tagajärgede eest, mille toob kaasa lepingu kui terviku tühistamine, kui ta ei soovi sellele kaitsele tugineda.
- 56 Eelnevaid kaalutlusi silmas pidades tuleb teisele küsimusele vastata, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et esiteks tuleb tagajärgi tarbija olukorrale, mille toob kaasa lepingu kui terviku tühistamine ja mida on käsitletud 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsuses Kásler ja Káslerné Rábai

(C-26/13, EU:C:2014:282), hinnata nende asjaolude alusel, mis eksisteerisid või olid ootuspärased vaidluse tekkimise hetkel, ja teiseks on selle hindamisel määrav tahe, mida tarbija on selle kohta väljendanud.

Esimene küsimus

- 57 Esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus, kui lepingus sisalduvate ebaõiglaste tingimuste tühistamise tagajärjel tekkinud lüngad täidetakse üksnes liikmesriigi üldnormide alusel, millega nähakse ette õigustoimingu tagajärgede täiendamine eelkõige võrdsuse põhimõttest või väljakujunenud tavadest tulenevate tagajärgedega.
- 58 Sellega seoses, nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 48, on Euroopa Kohus tõlgendanud direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 nii, et sellega ei ole vastuolus olukord, kui lepingu kui terviku tühistamisega kaasneksid tarbijale eriti kahjulikud tagajärjed, siis liikmesriigi kohus korvab nimetatud lepingus sisalduvate ebaõiglaste tingimuste tühistuse, asendades need riigisisese õiguse dispositiivse sättega või sättega, mis on kohaldatav selle lepingu poolte kokkuleppel.
- 59 Tuleb rõhutada, et nimetatud asendamise võimalus, mis teeb erandi üldisest reeglist, et kõnealune leping jääb pooltele siduvaks üksnes siis, kui see saab kehtima jääda ilma seal sisalduvate ebaõiglaste tingimusteta, on piiratud riigisisese õiguse dispositiivsete sätetega või nendega, mis on kohaldatavad poolte kokkuleppel, ja tugineb eelkõige põhjendusele, et eeldatakse, et sellised sätted ei sisalda ebaõiglasi tingimusi (vt selle kohta 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsus Kásler ja Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punkt 81, ja 26. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, punkt 59).
- 60 Nimelt peaksid need sätted väljendama tasakaalu, mida liikmesriigi seadusandja soovis kehtestada teatud lepingute poolte kõigi õiguste ja kohustuste vahel, juhul kui pooled kas ei jätnud kõrvale liikmesriigi seadusandja poolt nende lepingute puhul ette nähtud standardeeskirja või siis valisid otsesõnu liikmesriigi seadusandja poolt selleks ette nähtud eeskirja kohaldamise.
- 61 Siiski, isegi kui siinses asjas oletada, et sellised sätted nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus käsitles – arvestades nende üldist laadi ja vajadust muuta need tõhusaks – võivad asendada ebaõiglasi tingimusi pelgalt liikmesriigi kohtu tehtava asendamise käigus, ei näi siiski, et seadusandja oleks neid konkreetselt hinnanud, et seda tasakaalu kehtestada, nii et nende suhtes ei kehti käesoleva kohtuotsuse punktis 59 käsitletud eeldus, et need ei ole ebaõiglaste, nagu märkis sisuliselt ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 73.
- 62 Eelnevat silmas pidades tuleb esimesele küsimusele vastata, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus, kui lepingus sisalduvate ebaõiglaste tingimuste tühistamise tagajärjel tekkinud lüngad täidetakse üksnes liikmesriigi üldnormide alusel, millega nähakse ette õigustoimingu tagajärgede täiendamine eelkõige võrdsuse põhimõttest või väljakujunenud tavadest tulenevate tagajärgedega, ning mis ei ole ei dispositiivsed sättega ega sätted, mida kohaldatakse lepingupoolte kokkuleppel.

Kolmas küsimus

- 63 Kolmanda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus lepingus sisalduvate ebaõiglaste tingimuste kehtima jätmine, kui nende kustutamine tooks kaasa selle lepingu kehtetuks tunnistamise ja kui kohtu hinnangul tekitaks see kehtetuks tunnistamine tarbijale ebasoodsaid tagajärgi.

- 64 Esmalt tuleb täpsustada, et see küsimus puudutab hüpoteesi, kus ebaõiglasi tingimusi ei ole lubatud asendada käesoleva kohtuotsuse punktis 48 toodud korra alusel.
- 65 Olgu meenutatud, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 esimene pool kohustab liikmesriike sätestama, et ebaõiglased lepingutingimused „ei ole [...] tarbijale siduvad“.
- 66 Euroopa Kohus tõlgendas seda sätet nii, et kui liikmesriigi kohtu arvates on lepingutingimus ebaõiglane, peab ta jätma selle kohaldamata, ning sellest kohustusest on tehtud erand üksnes siis, kui tarbija otsustab pärast seda, kui nimetatud kohus on vastavat küsimust selgitanud, mitte tugineda lepingutingimuse ebaõiglusele ning mittesiduvusele, andes nii kõnealuse lepingutingimuse kohaldamiseks vaba ja selge nõusoleku, nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 53.
- 67 Seetõttu, kui tarbija ei anna nõusolekut või on otsesõnu vastu kõnealuste ebaõiglase tingimuste kehtima jätmisele – nagu näib olevat põhikohtuasjas –, siis ei ole see erand kohaldatav.
- 68 Eelnevat silmas pidades tuleb kolmandale küsimusele vastata, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus lepingus sisalduvate ebaõiglase tingimuste kehtima jätmine, kui nende kustutamine tooks kaasa selle lepingu kehtetuks tunnistamise ja kui kohtu hinnangul tekitaks see kehtetuks tunnistamine tarbijale ebasoodsaid tagajärgi, kui tarbija ei ole nende kehtima jätmisega nõustunud.

Kohtukulud

- 69 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

1. Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglase tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus olukord, kui liikmesriigi kohus, kes on tuvastanud teatavad ebaõiglased tingimused välisvaluutaga indekseeritud laenulepingus, millega kaasneb intressimäär, mis on otseselt seotud kõnealuse välisvaluuta pankadevahelise määraga, järeldab riigisisese õiguse alusel, et kõnealune leping ei saa ilma nende tingimusteta kehtima jääda, kuna nende kustutamine muudaks nimetatud lepingu põhiobjekti.
2. Direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et esiteks tuleb tagajärgi tarbija olukorrale, mille toob kaasa lepingu kui terviku tühistamine ja mida on käsitletud 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsuses Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), hinnata nende asjaolude alusel, mis eksisteerisid või olid ootuspärased vaidluse tekkimise hetkel, ja teiseks on selle hindamisel määrav tahe, mida tarbija on selle kohta väljendanud.
3. Direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus, kui lepingus sisalduvate ebaõiglase tingimuste tühistamise tagajärjel tekkinud lüngad täidetakse üksnes liikmesriigi üldnormide alusel, millega nähakse ette õigustoimingu tagajärgede täiendamine eelkõige võrdsuse põhimõttest või väljakujunenud tavadest tulenevate tagajärgedega, ning mis ei ole ei dispositiivsed sätted ega sätted, mida kohaldatakse lepingupoolte kokkuleppel.
4. Direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus lepingus sisalduvate ebaõiglase tingimuste kehtima jätmine, kui nende kustutamine tooks kaasa selle lepingu kehtetuks tunnistamise ja kui kohtu hinnangul tekitaks see kehtetuks tunnistamine tarbijale ebasoodsaid tagajärgi, kui tarbija ei ole nende kehtima jätmisega nõustunud.

Allkirjad